

ΚΑΙ ΟΙ ΧΙΜΠΑΝΤΖΗΔΕΣ ΒΙΩΝΟΥΝ ΩΣ ΟΔΥΝΗΡΗ ΑΠΩΛΕΙΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ (του Σπύρου Μανουσέλη)



Απ' ό,τι φαίνεται, η συναισθηματική και κοινωνική ανάγκη να θρηνούμε και να περιποιούμαστε τελετουργικά τους νεκρούς δεν αποτελεί αποκλειστικά ανθρώπινο προνόμιο. Πρόσφατες επιτόπιες έρευνες αποδεικνύουν ότι και κάποια

ανώτερα θηλαστικά υποφέρουν και θρηνούν για την οριστική απώλεια ενός ομοίου τους. Αραγε αυτό σημαίνει ότι έχουν σαφή επίγνωση του θανάτου;

Εβγαλε μια σπαρακτική κραυγή οργής και άρχισε να ταρακουνά το άψυχο σώμα της, που κειτόταν ακίνητο στη γη. Υστερα από λίγα λεπτά, ήρεμος πια, απομάκρυνε επιμελώς τα ξερά χόρτα και το χώμα που είχαν κολλήσει στο πρόσωπο και στο σώμα της. Ένας άλλος τον πλησίασε και τον βοήθησε να την περιποιηθεί.

Η σκηνή δεν περιγράφει, όπως θα νόμιζε κανείς, έναν άνθρωπο που διαπιστώνει τον θάνατο ενός αγαπημένου του προσώπου. Αποτελεί μέρος ενός βίντεο που δόθηκε πριν από λίγες μέρες στη δημοσιότητα και έχει εντυπωσιάσει ιδιαίτερα κοινό και ειδικούς. «Πρωταγωνιστής» είναι ένας ενήλικος αρσενικός χιμπαντζής, που αντιλαμβάνεται ότι ένας θηλυκός χιμπαντζής έχει μόλις πεθάνει.

Το σπάνιο αυτό βίντεο τραβήχτηκε στο ζωολογικό πάρκο Μπλερ Ντράμοντ, στο Στέρλινγκ, στη βόρεια Σκωτία, από ομάδα Βρετανών επιστημόνων, με επικεφαλής τον ηθολόγο-ψυχολόγο Τζέιμς Αντερσον, που από καιρό μελετά στο Πανεπιστήμιο του Στέρλινγκ

την κοινωνική συμπεριφορά μη ανθρώπινων πρωτευόντων.

Είναι η πρώτη φορά που κινηματογραφούνται λεπτομερώς οι αντιδράσεις ομάδας χιμπαντζήδων απέναντι στον θάνατο ενός κοντινού συγγενούς τους. Και, όπως αναφέρουν στη σχετική μελέτη, που δημοσιεύτηκε στο τελευταίο τεύχος της επιστημονικής επιθεώρησης «Current Biology», οι Βρετανοί επιστήμονες διαπίστωσαν έκπληκτοι ότι ο τρόπος που οι χιμπαντζήδες αντιμετωπίζουν και πενθούν τους νεκρούς τους παρουσιάζει εντυπωσιακές ομοιότητες με τον ανθρώπινο.

Πρόκειται για ένα σημαντικό ντοκουμέντο, για τον λόγο ότι οι χιμπαντζήδες σε κατάσταση αιχμαλωσίας σπανίως είναι παρόντες στον θάνατο ενός μέλους της κοινότητάς τους. Όταν ένας χιμπαντζής σε αιχμαλωσία αρρωστήσει ή είναι ετοιμοθάνατος, λόγω ηλικίας, συνήθως απομακρύνεται από τον περίφρακτο χώρο όπου ζει με τους οικείους του, είτε για να δεχθεί ιατρική φροντίδα είτε για να υποβληθεί σε ευθανασία.

Στην περίπτωση όμως της ηλικιωμένης Πάνσι, όπως είχαν βαφτίσει τον θηλυκό χιμπαντζή οι υπεύθυνοι του πάρκου Μπλερ Ντράμοντ, αποφάσισαν να κάνουν μία εξαίρεση: επειδή επί είκοσι χρόνια δεν είχε αποχωριστεί ποτέ την ομάδα της και καθώς, λόγω γήρατος, δεν έβγαινε πια από το κλουβί, αλλά κι επειδή δεν υπέφερε ιδιαίτερα, οι κτηνίατροι του πάρκου την επισκέπτονταν τακτικά και της παρείχαν επί τόπου ιατρική φροντίδα.

Είχαν έτσι τη μοναδική ευκαιρία να παρατηρήσουν και να καταγράψουν λεπτό προς λεπτό τη συμπεριφορά των υπόλοιπων μελών της ομάδας απέναντι στην ετοιμοθάνατη σε όλη τη διάρκεια της σταδιακής επιδείνωσης της υγείας της μέχρι τον θάνατό της. Διαπίστωσαν, λοιπόν, ότι λίγες ημέρες πριν πεθάνει, τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας είχαν αρχίσει να είναι πολύ πιο σιωπηλά και κατηφή. Κάθονταν κοντά της, την περιποιούνταν και τη χάιδευαν περισσότερο απ' ό,τι συνήθως.

Οι πρώτες τους αντιδράσεις όταν πέθανε ήταν η έκρηξη οργής και η απομάκρυνση από το νεκρό σώμα. Αμέσως μετά, όμως,

Ξαναπλησίασαν, τη σκούνηξαν και της σήκωσαν το κεφάλι, θέλοντας να επιβεβαιώσουν ότι είχε όντως αποβιώσει. Το βράδυ η κόρη της δεν πήγε να κοιμηθεί στο μέρος όπου κοιμόταν συνήθως, αλλά έμεινε δίπλα της όλη τη νύχτα.

Η ομάδα παρακολούθησε σιωπηλή τους φύλακες να μεταφέρουν τη νεκρή Πάνσι. Επί πέντε μέρες κανένα από τα μέλη της ομάδας δεν πλησίασε το μέρος όπου είχε πεθάνει, ενώ τις επόμενες εβδομάδες είχαν μειωμένη διάθεση για δραστηριότητες και έτρωγαν λιγότερο. Πρόκειται για συμπεριφορές που θυμίζουν έντονα τις ανθρώπινες αντιδράσεις απέναντι στον θάνατο.

«Κατά την περιγραφή των γεγονότων προσπαθήσαμε να χρησιμοποιήσουμε όσο το δυνατόν λιγότερους ανθρωπομορφικούς όρους», λέει ο Αντερσον. «Όσο, όμως, προχωρούσαμε στην ανάλυση των εικόνων που είχαμε καταγράψει, οι ομοιότητες που προέκυπταν με τις αντίστοιχες αντιδράσεις ανθρώπων ήταν πραγματικά εντυπωσιακές». Και σχολιάζει εύστοχα: «Κατά καιρούς έχουν αποδώσει την ιδιαιτερότητα του ανθρώπου, αυτό που τον διαφοροποιεί από τα άλλα ζωικά είδη, σε διάφορες ικανότητές του, όπως στην ικανότητα να χρησιμοποιεί εργαλεία, να μιλά, να σκέφτεται, να έχει επίγνωση του εαυτού του.

Η επιστήμη, όμως, απέδειξε ότι τα σύνορα που μας διαφοροποιούν από τα άλλα είδη δεν είναι τόσο σαφή όσο νομίζαμε. Η παρατήρηση του τρόπου που οι χιμπαντζήδες αντιδρούν απέναντι στην επιθανάτια αγωνία και στον θάνατο ενός ομοίου τους μας κάνει να πιστεύουμε ότι έχουν πολύ πιο αναπτυγμένη αντίληψη του θανάτου απ' όσο πιστεύαμε». Κατά τον Αντερσον, η συγκεκριμένη έρευνα αποκαλύπτει μια άγνωστη, μέχρι σήμερα, πτυχή της συμπεριφοράς αυτών των στενών βιολογικά συγγενών μας, και η οποία αξίζει να μελετηθεί περισσότερο, γιατί μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τους εξελικτικούς μηχανισμούς που οδήγησαν στην ανθρώπινη αντίληψη του θανάτου και του πένθους.

Επιπλέον, υποστηρίζει ο Αντερσον, εγείρει ένα σοβαρό ζήτημα σχετικά με την ορθότητα του τρόπου με τον οποίο μέχρι τώρα

χειρίζονταν οι άνθρωποι τον θάνατο πρωτευόντων που ζουν σε συνθήκες αιχμαλωσίας. Εάν οι χιμπαντζήδες μοιάζουν τόσο πολύ με τους ανθρώπους, τόσο από γενετική άποψη (το DNA τους είναι κατά 99% ίδιο με των ανθρώπων) όσο και από άποψη κοινωνικής οργάνωσης και συμπεριφορών, τότε γιατί θα πρέπει να στερούνται το δικαίωμα να πενθούν και να περιποιούνται τους νεκρούς τους;

Ορισμένοι, μάλιστα, υποστηρίζουν ότι, εξαιτίας ακριβώς αυτών των ομοιοτήτων, οι χιμπαντζήδες θα πρέπει να έχουν διαφορετική μεταχείριση από τα άλλα ζώα και να τους αναγνωριστούν ίσα δικαιώματα με τους ανθρώπους.

Εξαιρετικά ενδιαφέροντα είναι και τα ευρήματα μιας άλλης βρετανικής έρευνας, τα οποία δημοσιεύτηκαν στο ίδιο τεύχος του αμερικανικού επιστημονικού περιοδικού. Η ζωολόγος Ντόρα Μπίρο, από το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, περιγράφει τη χαρακτηριστική περίπτωση δύο θηλυκών χιμπαντζήδων, που ζουν ελεύθεροι στα δάση της Γουινέας, οι οποίοι εξακολούθησαν να κουβαλούν επί πολλές ημέρες στην πλάτη τους τα νεκρά μικρά τους.

Η υγρασία των τροπικών δασών λειτούργησε σαν φυσική διαδικασία μουμιοποίησης, που διατήρησε τα σώματα των μικρών για πολλές μέρες. Βέβαια, όπως επισημαίνει η Μπίρο, η άρνηση των μητέρων να εγκαταλείψουν τα νεκρά μικρά τους αποδεικνύει κυρίως τον ισχυρό δεσμό που συνδέει τη μητέρα με το μικρό της και λιγότερο το γεγονός ότι οι μητέρες αυτές είχαν επίγνωση του θανάτου των μικρών τους.*

Σπύρος Μανουσέλης

Πηγή/φωτό: Ελευθεροτυπία